КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

ОЛЕНІНА Ганна Олегівна

УДК 37.013.42(043.3)+379.8(043.3)

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ПІДЛІТКІВ ДО ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ ДОЗВІЛЛЯ

13.00.05 – соціальна педагогіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних наук

Київ – 2008

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Київському національному університеті культури і мистецтв, Міністерство культури і туризму України, м. Київ.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, професор **Медведєва Валентина Миколаївна,** проректор Київського національного університету культури і мистецтв

Офіційні опоненти: доктор соціологічних наук, доцент **Цимбалюк Наталія Миколаївна,** професор кафедри соціальних структур та соціальних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

кандидат педагогічних наук, професор **Загадарчук Галина Миколаївна,** професор кафедри соціальної роботи Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Захист відбудеться „ 5„ червня 2008 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К. 26.807.01 у Київському національному університеті культури і мистецтв, 01601, м. Київ, вул. Щорса, 36, ауд. 209.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Київського національного університету культури і мистецтв (01601, м. Київ, вул. Щорса, 36).

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Реформування освіти у відповідності з Державною національною програмою „Освіта" (Україна XXI століття), Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, впровадження основних положень Болонської конвенції вимагають створення ефективних програм і технологій навчання й виховання підростаючого покоління як головної цінності суспільства.

В педагогічній науці важливим фактором розвитку духовної культури особистості вважається читання. Залучення дітей до читання художньої літератури дозволяє ефективно реалізувати його потенціал як одного з видів культурної діяльності. Читання сприяє загальному розвитку підлітків, їх культурологічній і комунікативній підготовленості, здатності самостійно здобувати знання, формувати інформаційні та соціальні навички.

В умовах інтенсивної інформатизації суспільства, комп'ютеризації дозвілля підлітків та розвитку розважального телебачення спостерігається зниження інтересу учнів до художньої літератури як вітчизняної, так і зарубіжної, що негативно позначилося і на читацькій свідомості.

Ця обставина до певної міри викликала зміни в орієнтації на читання і як результат - падіння престижу книги в дитячому середовищі, зниження статусу як української, так і зарубіжної літератури як духовної цінності суспільства.

Зважаючи на це, дослідження читання підлітків, їх літературної соціалізації потребує наукового осмислення і практичного опрацювання. Водночас слід зазначити, що спеціальні наукові дослідження з питань формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури в умовах дозвілля фактично відсутні.

Така ситуація актуалізує *наукову проблему,* що полягає в необхідності розв'язання суперечностей між зростаючими вимогами до загальноосвітньої підготовки підлітків і усталеною навчально-виховною практикою; між необхідністю формувати інтерес підлітків до зарубіжної літератури та недостатністю наукових і методичних засад реалізації цього процесу.

Актуальність та недостатня розробка проблеми формування інтересу до зарубіжної літератури в умовах дозвілля зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: „Соціально-педагогічні засади формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури в умовах дозвілля".

Цю проблему вчені розглядали в різних аспектах: „інтерес" як ознака ставлення особистості до суспільної діяльності (О.Дусавицький, А.Здравомислов, Є.Ільїн); формування інтересу підлітків в контексті психологічного, культурного та духовного розвитку особистості (Б.Ананьєв, М.Бєляєв, Л.Божович, Л.Гордон, В.Мясіщев та інші); динаміка структури вільного часу (Аристотель, Т.Кампанелла, Т.Мор, А.Неценко, В.Піменова, Г.Пруденський). У працях В.Платонова, С.Рубінштейна, К.Ушинського визначено принципи й методи дослідження особистості для вироблення оптимальних форм [redacted]соціально-педагогічної

діяльності; психологічні особливості підлітків - в роботах А.Асмолова, І.Булах, Л.Виготського, І.Кона, А.Петровського.

Соціальними педагогами (І.Бех, В.Бочарова, В.Жуков, І.Звєрєва, Г.Лактіонова, І.Мигович, Г.Попович) розроблено систему заходів для створення умов, достатніх для життєдіяльності різних категорій дітей.

В галузі педагогіки й соціології дозвілля теоретико-методологічні засади соціально-культурної діяльності обгрунтовано М.Аріарським, М.Поплавським, Б.Тітовим, Н.Цимбалюк.

Сучасні дозвіллєві технології та інноваційні організаційно-методичні форми соціально-культурної діяльності досліджували Л.Бойко, Т.Гончар, Г.Єскіна, Г.Загадарчук, В.Кірсанов, І.Петрова, М.Поплавський, Т.Сущенко, Н.Цимбалюк, Т.Черніговець та ін.

З погляду шкільної педагогіки питання формування інтересу підлітків до української літератури розглядали Н.Волошина, Л.Диненкова, Н.Ільїнська, В.Медведєва, читацькі інтереси – Т.Долбенко, Т.Новальська, Н.Новікова, І.Тимошенко, В.Чудинова.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами.

Дисертаційне дослідження виконано в межах Державної комплексної програми „Культура. Просвітництво. Дозвілля" та наукової теми кафедри культурології Київського національного університету культури і мистецтв „Педагогічні і рекреаційні технології в галузі дозвілля" 01.07.U.009540.

Тему дисертації затверджено головною вченою радою Київського національного університету культури і мистецтв (протокол № 6, від 30 червня 2004 року) і радою з координації наукових досліджень в Україні в галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 3, від 21 березня 2006 року).

Мета дослідження – розробити й експериментально перевірити методику формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури в умовах дозвілля.

Відповідно до мети визначено такі **завдання:**

- проаналізувати основні наукові підходи до процесу формування інтересу підлітків до літератури;

- розкрити зміст основних понять - „літературно-художній інтерес", „інтерес підлітків до зарубіжної літератури", „дозвілля", „культурно-дозвіллєва діяльність";

- з'ясувати особливості формування інтересу підлітків до читання зарубіжної літератури в умовах дозвілля;

- визначити критерії інтересу підлітків до читання зарубіжної літератури та рівні їх сформованості;

- експериментально перевірити програму педагогічних умов, форм і методів формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури в умовах організованого дозвілля.

Об'єкт дослідження – процес формування інтересу підлітків до літератури.

Предмет дослідження – соціально-педагогічні засади формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури в умовах дозвілля.

Методи дослідження. У дисертації застосовано комплекс *загальнонаукових* та *педагогічних* (усні та письмові опитування, констатувальний та формувальний педагогічний експеримент) методів дослідження. Зокрема, *метод концептуалізації* - для визначення змісту понять „літературно-художній інтерес", „інтерес підлітків до зарубіжної літератури"; *системний метод* - для визначення дозвілля як простору духовного розвитку підлітків, а культурно-дозвіллєвої діяльності – як особливого різновиду культуротворчого процесу; *структурно-функціональний метод* – для виявлення основних елементів структури дозвілля підлітків та особливостей інтеграції інформаційної, виховної та рекреаційної функцій дозвілля; *метод аналізу* дослідницької інформації - для визначення змін в структурі дозвілля підлітків.

Методологічну основу дослідження становлять філософські положення про інтерес як об'єктивний феномен (К.Гельвецій, Т.Гербарт, П.Гольбах, Д.Дідро), про співвідношення категорій інтересу, потреби й мети (В.Андрущенко, Г.Гак, А.Здравомислов); соціологічні концепції інтересу як особливої, вибіркової спрямованості особистості на процес пізнання (А.Здравомислов, Д.Кікнадзе, С.Рубінштейн); висновки психологів про взаємозв'язок інтересів, мотивів і потреб (Б.Ананьєв, Л.Божович, О.Леонтьєв, Г.Щукіна), ідеї гуманістичної психології (Ф.Лерш, А.Маслоу, Г.Олпорт, К.Роджерс); педагогічні концепції про роль літератури в моральному та естетичному вихованні людини (В.Бєлінський, В.Стоюнін, П.Якобсон); соціально-педагогічні ідеї про реалізацію умов для життєдіяльності різних категорій дітей (І.Бех, І.Звєрєва, Г.Попович).

Теоретичну основу дослідження становить гуманістична система поглядів і переконань (А.Дістервег, Я.Коменський, Ж-Ж.Руссо), ідеї гуманістичної педагогіки (В.Сухомлинський, К.Ушинський); положення психологів про особливості підліткового віку (І. Булах, Л.Виготський, А.Петровський); педагогічні ідеї про формування пізнавального інтересу (Б.Ананьєв, Г.Щукіна, П.Якобсон), читацького інтересу (Л.Бєленькая, Т.Новальська), літературно-художнього інтересу (В.Стельмах), інтересу до зарубіжної літератури (В.Гладишев, О.Ісаєва, Н.Сафонова).

Організація дослідження. Дослідження здійснювалося протягом 2001-2008 років в три етапи. На першому етапі (2001-2002) проаналізовано наукову і методичну літературу, визначено методологічні й теоретичні основи дослідження, об'єкт, предмет, завдання, розглянуто навчальні програми й плани виховної роботи серед підлітків, виявлено стан сформованості інтересу підлітків до зарубіжної літератури, з'ясовано умови й засоби педагогічного впливу на цей процес.

На другому етапі (2003-2005) розроблено методику дослідної роботи, проведено констатувальний і формувальний експерименти, перевірено ефективність методики формування у підлітків інтересу до зарубіжної літератури.

На третьому етапі (2006-2008) проаналізовано й систематизовано результати дослідно-експериментальної роботи, узагальнено матеріали дослідження та їх впровадження в практику, перевірено обґрунтованість висновків та науково-методичних рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів:

- *уточнено* зміст понять „літературно-художній інтерес" та „інтерес підлітків до зарубіжної літератури", які, на відміну від існуючих понять „інтерес" та „читацький інтерес", виступають показниками літературно-художнього розвитку підлітків, визначають його особливості, що полягають не тільки в мотивах читання (наявності стійких читацьких потреб, здатності насолоджуватися літературним твором, мислити й відчувати відповідно до цього виду мистецтва), а й в критеріях оцінювання творів;

- *конкретизовано* поняття "дозвілля підлітків" як простір духовного розвитку підлітків та „культурно-дозвіллєва діяльність" як система заходів, спрямованих на духовний розвиток підлітка;

- *розкрито* специфіку впливу культурно-дозвіллєвої діяльності на духовний розвиток підлітка, зокрема на формування його інтересу до зарубіжної літератури, що, на відміну від традиційних уявлень, пов'язано з літературною соціалізацією як основою для подальшого культурного розвитку підлітків в умовах вільного часу;

- *визначено* критерії та рівні педагогічного діагностування сформованості інтересу підлітків до зарубіжної літератури, що дозволило *удосконалити* використання прийомів театралізації літературних творів та їх інсценізації для виявлення динаміки виховного процесу, його результативного коригування з метою розробки ефективних культурно-дозвіллєвих технологій задоволення духовно-творчих потреб підлітків;

- *набуло подальшого розвитку* уявлення про те, що ефективність розробленої та експериментально перевіреної соціально-педагогічної програми формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури та методики її реалізації виявляється в поглибленні інтересу підлітків до читання творів зарубіжних авторів, збагаченні ціннісних орієнтацій і творчої спрямованості та в підвищенні загального інтелектуального розвитку підлітків та толерантного ставлення до світової культурної спадщини, літературної зокрема.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що його матеріали використовуються при викладанні навчальних курсів „Сучасна література країн основної іноземної мови (англійська)", „Сучасна література країн другої іноземної мови (німецька)", „Зарубіжна література" для студентів соціально-гуманітарного факультету Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини Відкритого міжнародного університету „Україна" із спеціальностей „Видавнича справа та редагування", „Переклад" (довідка про впровадження № 18 від 04.02.2008 року).

Результати дослідження експериментально перевірені шляхом впровадження в практику позакласної роботи підліткових літературних гуртків: загальноосвітньої школи № 37 м. Одеси (довідка про впровадження № 10 від 18.01.2008 року), Херсонського Таврійського ліцею мистецтв (довідка про впровадження № 23 від 17.01.2008 року), Дитячого театру при загальноосвітній школі № 1 м. Каховка Херсонської області (довідка про впровадження № 67 від 26.11.2007 року),

Миколаївського міського Палацу творчості учнів (довідка про впровадження № 43 від 18.09.2007 року) та Київської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження № 20 від 15.02.2008 року).

Експериментальна база дослідження: підліткові літературні гуртки загальноосвітньої школи № 37 м. Одеси, Херсонського Таврійського ліцею мистецтв; Дитячий театр при загальноосвітній школі № 1 м. Каховки Херсонської обл., Миколаївський міський Палац творчості учнів, Київська обласна державна адміністрація.

Дослідженням охоплено 488 осіб, серед них: вчителів загальноосвітніх шкіл та працівників культурно-дозвіллєвої сфери - 30, батьків - 70, підлітків - 388, з них учасників культурно-дозвіллєвих заходів - 68.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення та практичні висновки й рекомендації апробовано в наукових доповідях і виступах на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях: „Художня освіта і суспільство XXI століття: духовні, культурологічні, мистецькі виміри" (Київ, 2004); „Мистецька освіта та мистецтво освіти в контексті формування сталого суспільства" (Київ, 2005); „Духовна культура як домінанта українського життєтворення" (Київ, 2005); „Літературна діяльність підлітків як основа формування інтересу до зарубіжної літератури засобами культурно-дозвіллєвої діяльності" (Київ, 2005); „Україна-Світ: від культурної своєрідності до спорідненості культур" (Київ, 2006); „Шевченківська весна. Сучасний стан науки: досягнення, проблеми та перспективи розвитку" (Київ, 2007).

Матеріали дисертації обговорювалися на засіданні кафедри культурології Київського національного університету культури і мистецтв та кафедри філології Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини Відкритого міжнародного університету „Україна".

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації викладено у 8 одноосібних наукових публікаціях автора, з них 3 - в наукових фахових виданнях, 5 - тези в збірниках доповідей та виступів на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (310 найменувань) і 6 додатків. Обсяг дисертаційного дослідження - 230 сторінок, основного тексту - 180 сторінок.

Основний зміст дисертації

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, розкрито стан дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання, розкрито теоретико-методологічні основи, методи й джерелознавчу базу, наукову новизну, практичне значення, наведено відомості про його впровадження та апробацію.

У першому розділі – **„Соціально-педагогічні засади формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури"** – проаналізовано теоретичні праці з філософії, психології, педагогіки, соціології та бібліотекознавства, визначено

наукові підходи формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури, уточнено категоріальний апарат (зокрема поняття „інтерес", „читацький інтерес", „літературно-художній інтерес", „інтерес підлітків до зарубіжної літератури", як педагогічний феномен), з'ясовано принципи формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури.

Виявлено, що філософи тлумачать категорію „інтерес" як таку, на якій ґрунтується поведінка особистості (В.Андрущенко, Г.Гак, А.Здравомислов); психологи - як формування й задоволення потреб, як вибіркову спрямованість людини (А.Смірнов), як ставлення (О.Ковальов, В.Мясіщев), схильність (О.Запорожець), як потреби чи мотиви (Л.Божович, Г.Щукіна); соціологи (А.Здравомислов, Д.Кікнадзе, С.Рубінштейн) розглядають інтерес як єдність вираження /прояву, виявлення/ внутрішньої сутності суб'єкта і відображення об'єктивного світу, сукупності матеріальних і духовних цінностей людської культури у свідомості цього суб'єкта; педагоги - як форму прояву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності, як засіб досягнення певної мети, стимул для освітньої діяльності (С.Ананьїн, Н.Бібік, Н.Бойко, А.Маркова, Н.Морозова, О.Савченко).

Поняття „літературно-художній інтерес" співвіднесене з поняттям „читацький інтерес" та „інтерес", що розглядається як позитивне емоційне ставлення до об'єкта, зосередження уваги на ньому. Він є головним фактором, що зумовлює вибір творів, активізує процес читання і сприймання книги, спонукає до подальшого читання. Вперше основні ознаки літературно-художнього інтересу обґрунтувала В.Стельмах, підкресливши суттєві з них: „безкорисливість", пізнавальний характер (художньо-образний), здатність цілісно характеризувати особистість, вплив на світогляд, почуття та уяву читача. Такий інтерес є концентрованим виявленням вищого рівня літературно-художнього розвитку (здатність любити книгу, мислити, вміння оцінювати твір і т.п) і органічно пов'язаний не тільки з груповими і індивідуальними особливостями читачів, а й із специфічними ознаками тих чи інших творів (їх ідейним змістом, жанрово-тематичною, художньою своєрідністю). І в цьому сенсі літературно-художній інтерес є показником літературного розвитку підлітків.

Педагогіка розрізняє ситуативні й стійкі інтереси. Перші тісно пов'язані з конкретною ситуацією і мотивовані зовнішньою привабливістю об'єкта, виникають під час виконання певної дії і згасають з її завершенням, другі – виявляються як тривале позитивне ставлення до об'єкта, вони є відносно сталою рисою особистості, умовою її творчого ставлення до роботи, розширення її кругозору, що виявляється у прагненні до певного виду діяльності.

Аналіз наукових джерел дозволив сформулювати ряд важливих наукових підходів, зокрема, до створення умов для ефективного педагогічного впливу на процес формування інтересу особистості, до пошуку ефективних педагогічних шляхів, методів і форм культурно-дозвіллєвої діяльності з формування стійкого інтересу підлітків до зарубіжної літератури. Це є необхідною умовою літературного розвитку підлітків, їх читацької культури. Оскільки стійкі інтереси фор-

муються у процесі діяльності, педагогічним завданням є створення умов, за яких така діяльність була б привабливою для дитини, емоційно забарвленою, відповідала б її віковим особливостям. Тому в організації культурно-дозвіллєвих заходів головними мають бути пізнавальна, розвивальна, розважальна та рекреаційна види діяльності.

В дослідженні визначено особистісний та соціальний вектори: перший орієнтує на формування установок особистості, її літературно-естетичний розвиток в родині; другий – на переосмислення та розуміння змісту літературних творів, їх оцінювання в умовах культурно-дозвіллєвої діяльності. Це свідчить про взаємодію особистісних та соціальних чинників, що є принциповим для нашої роботи.

Здійснене теоретичне дослідження, вивчення педагогічного досвіду та власні спостереження дозволили дійти висновку, що процес формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури може грунтуватися на таких *принципах:*

- послідовності, систематичності, поетапності, наочності процесу формування інтересу підлітків до літератури;

- використання масових і групових форм культурно-дозвіллєвої діяльності (ігрових, дискусійних, театралізованих форм, літературних вечорів і вікторин, турнірів і аукціонів тощо);

- інтеграції виховних впливів сім'ї, школи, закладів культури і дозвілля, центрів дитячої творчості тощо;

- врахування особливостей культурного простору, специфіки регіону та вікових особливостей підлітків.

У другому розділі - **„Аналіз педагогічної практики організації літературної діяльності підлітків у позанавчальний час"** – розглянуто організацію роботи та її методичне забезпечення в позашкільних закладах України, проаналізовано педагогічну документацію з метою вивчення досвіду роботи шкіл, викладено зміст констатувального експерименту, визначено педагогічні умови формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури, критерії та показники, за допомогою яких охарактеризовано рівні сформованості інтересу підлітків до зарубіжної художньої літератури.

Констатувальний експеримент мав на меті з'ясувати вихідний рівень сформованості інтересу підлітків до зарубіжної літератури.

На етапі експерименту було здійснено анкетування, в якому взяли участь 488 респондентів трьох категорій: вчителі загальноосвітніх шкіл (30 чол.), батьки (70 чол.), підлітки 5-9 класів (388 чол.).

Його результати виявили: серед авторів, чиї твори читають підлітки, на першому місці Дж. Ролінг та О.Пушкін (37,11%); на другому – Ж.Верн і О.Дюма, Д.Дефо, а також детективи Д. Донцової та Дж.Толкіена (22,16%); на третьому – книги М.Твена, Д.Кіплінга, В.Скотта, В.Шекспіра, М. Гоголя, М.Лермонтова (18%); на четвертому – детективи А. Дойля і оповідання А. Чехова, казки Г.Андерсена, братів Я і В. Грімм, Ш.Перо (13,9%); на п'ятому – повісті та

оповідання Д. Лондона, І. Тургенєва, а також роман М. Булгакова „Майстер і Маргарита" (9%).

Серед читачів-підлітків виявлено захоплення книгами для дорослих (Є.Замятін, В.Маяковський, Ж.Мольєр, Ф.Ніцше та інші) (11%), тобто визначається тенденція заміщення продукції дитячої культури продукцією масової "дорослої" культури.

За результатами анкетування 10% підлітків відзначили, що надзвичайно актуальним за змістом виявився роман О.Пушкіна „Дубровський" (підлітки готові при необхідності захисту своїх прав порушити закон). Для 5,92% достатньо актуальною виявилась і трагедія В.Шекспіра „Гамлет" (герой якої не може вирішити, що краще – підкоритися чи опиратися злу). 4,12% підлітків вважають, що поведінка героя М.Гоголя Чічікова, який хитрощами, аферами намагається розбагатіти, може бути прикладом для їх однолітків. Пригодницькі романи Ж.Верна, Д.Дефо допомагають підліткам засвоїти в художній формі географічні знання. Роман М. Булгакова „Майстер і Маргарита" виявився складним для підлітків, проте, за їх висловлюваннями, він змушує замислитися над сенсом життя. Серед героїв класики, схожих на однолітків, респонденти найчастіше називають Печоріна, який, завдяки своєму розуму, волі та привабливості, намагається жити цікавіше та яскравіше, руйнуючи чужі почуття й долі. 4,89% опитуваних визнали, що такий тип характерний для їх покоління. На старших підлітки „примірюють" ситуацію пушкінського Бориса Годунова (він іде до влади через кров, так як вважає, що тільки він може зробити державу сильніше, а народ задоволеним).

Підлітки відзначають, що герої класики схожі на сучасних героїв і ми вирішуємо ті ж проблеми, що колись вирішували вони. Отримані дані певною мірою дозволяють говорити про соціальну самоідентифікацію підлітків. Їх ставлення до літературних героїв свідчить про суперечливість соціальних і моральних орієнтирів цих юнаків та дівчат та про складні проблеми соціалізації підлітків у сьогоденному суспільстві з його невизначеними духовними цінностями. На констатувальному етапі були визначені діагностичні *критерії* та *показники* сформованості інтересу підлітків до зарубіжної літератури:

- *мотиваційно-вольовий* - наявність спонукальних мотивів до вивчення зарубіжної літератури; показники - початковий інтерес до літературних творів, розвиненість потреби в їх інсценізуванні, відповідальність за участь у спектаклях;
- *аналітичний* – рівень літературознавчої підготовки; показники – бажання підлітків здобувати знання історико-теоретичних основ літератури;
- *ціннісно-орієнтаційний* - сформованість ціннісних орієнтацій у сприйманні літературних творів; показники - смаки, уподобання, судження, виявлення оцінки та власного ставлення до літературного твору;
- *операційний* - рівень творчої майстерності; показники - розуміння змісту літературного твору, інтонаційна виразність читання текстів, бажання брати участь в інсценізаціях літературних творів, в діяльності літературних об'єднань, шкільних театрів.

Застосування під час експерименту відповідних методів дослідження дозволило визначити *рівні* сформованості інтересу підлітків до зарубіжної літератури. *Високий рівень* передбачав яскраво виражений інтерес до зарубіжної літератури, усвідомлені мотиви отримати інформацію, зрозуміти сутність літературного процесу; до кола читання належать твори, що відповідають ціннісним орієнтаціям суспільства, виділяється цільове, естетично-адекватне сприйняття творів художньої літератури. Цей інтерес, пов'язаний з проявами оцінного мислення підлітків, з формуванням смаків, літературних ідеалів, що спираються на прийняту в суспільстві систему цінностей і соціального досвіду, толерантності у сприйнятті літературних творів зарубіжних авторів, виявлено у (22 респондентів), 5,67%.

Достатній рівень засвідчив більш стійку зацікавленість творами зарубіжної літератури, настанову на вибіркове сприйняття творів, усвідомлену мотивацію, творчу спрямованість і відносно глибокі естетичні ціннісні орієнтації - (96 респондентів), 24,74%.

Середній рівень виявив усвідомлені спонукальні мотиви та установки на ознайомлення з творами зарубіжної літератури, що пов'язано переважно з навчанням, тобто з мотивами відповідальності за читання зарубіжних творів за вимогами шкільної програми. У підлітків цього рівня інтерес виявився в пасивних формах (перегляд телепередач, навчальних фільмів, виконання рекомендацій вчителя, бібліотекаря), він пов'язаний з накопиченням знань про письменників, про стилі та жанри, виражальні засоби та особливості відображення життя - (215 респондентів), 55,41%.

Низький рівень засвідчив низьку мотивацію і теоретичну підготовку, поверхові ціннісні орієнтації, залежність інформаційних потреб від певних обставин; інтерес епізодичний; дозвілля більшості підлітків цієї групи є беззмістовним, спрямованим на загальноприйняті стандарти („всі читають цю книжку, і я повинен її прочитати"), зацікавленість лише фабулою твору, а естетична складова сприймається поверхово - (55 респондентів), 14,18%.

Аналіз проблеми формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури в умовах дозвілля дозволяє стверджувати, що соціально-культурна діяльність може бути ефективним засобом виховання у підлітків інтересу до читання, становлення їх інтелектуально-творчої читацької активності за умови впровадження розробленої нами соціально-педагогічної програми формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури в умовах дозвілля.

В дослідженні визначено такі *педагогічні умови* :

- можливість соціально-орієнтованого і міжособистісного спілкування підлітків, які мають загальні інтереси та уподобання;

- творча атмосфера і змістовна спрямованість дозвіллєвих заходів як результат налагодження повноцінного освітньо-виховного процесу шляхом застосування комплексу організаційно-методичних заходів (ігрових та дискусійних форм, творчих зустрічей з літераторами, робота різноманітних літературних об'єднань, співпраця з творчими спілками, асоціаціями тощо);

- стимулювання інтересу до читання;

- добровільна участь підлітків у дозвіллєвих заходах відповідно до їх потреб, смаків та інтересів, задоволення їх у різних видах і на різних рівнях освітньої читацької діяльності;

- інтеграція інформаційної, виховної та рекреаційної функцій дозвілля, забезпечення відповідності культурно-дозвіллєвих заходів психолого-фізіологічним віковим особливостям підлітків.

Формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури вимагає врахування специфіки впливу культурно-дозвіллєвої діяльності на цей процес і створення при цьому сприятливих соціально-культурних умов та програми обґрунтування, реалізації і методики формування цього інтересу.

У третьому розділі – **„Шляхи, форми і методи культурно-дозвіллєвої діяльності з формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури"** – на основі застосування системного методу під час формувального експерименту було реалізовано програму формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури, що передбачало поетапність, визначення змісту, форм і методів навчально-виховної діяльності та здійснено контроль за її ефективністю, а також використані різні форми культурно-дозвіллєвої діяльності та літературні ігри.

У формувальному експерименті взяли участь 68 підлітків, близьких за рівнем сформованості інтересу до зарубіжної літератури. З них - 17 підлітків у першій та 17 - у другій експериментальних групах, а також - по 17 в обох контрольних групах.

Формувальний експеримент здійснювався у процесі спеціально організованої дослідно-експериментальної роботи на базі Херсонського Таврійського ліцею мистецтв. Експериментальна робота проводилась за розробленою програмою, що включала комплекс навчально-творчих занять і завдань теоретичного, практичного характеру, спрямованих на формування у підлітків інтересу до зарубіжної літератури. Учні контрольної групи брали участь у традиційних заходах, що проводились в межах позанавчальної роботи. Зокрема, на рівні класних груп вони самостійно чи під керівництвом організатора позанавчальної роботи або класного керівника готували зустрічі з письменниками, видавцями, редакторами.

Основою формувального експерименту стали такі концептуальні положення:

- формування стійкого інтересу до зарубіжної літератури як засобу залучення підлітків до світової культури, зокрема літератури;

- діагностування сформованості інтересу підлітків до зарубіжної літератури як передумови для визначення завдань підготовки їх до сприйняття художніх творів;

- комплексне застосування системи соціально-культурних форм виховного впливу на формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури, на розвиток їх естетичних смаків та ідеалів.

Відповідно до мети та змісту експерименту було використано дослідно-розвивальну методику, що передбачала цілеспрямоване формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури та поетапність цього процесу.

І етап – *підготовчий* – передбачав ознайомлення підлітків з творами зарубіжної літератури, накопичення історико-теоретичних знань про літературні твори шляхом розповідей, повідомлень, перегляду фільмів-спектаклів, екранізацій зарубіжних художніх творів тощо.

ІІ етап - *розвиток емоційно-образного мислення підлітків* - передбачав аналітичний підхід до вивчення творів зарубіжної літератури, засвоєння загальних відомостей про літературну творчість, стилі, жанри.

ІІІ етап – *репродуктивно-творчий* – передбачав вироблення здатності відтворювати сценічно образи героїв, визначати їх місце в загальній палітрі художнього твору шляхом програвання ролі героя в усних читаннях, мізансценах, виставах на основі аналітичного, вибіркового підходу підлітків до зразків зарубіжної художньої літератури.

Формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури здійснювалось за допомогою таких культурно-дозвіллєвих *форм: усні (*роз'яснення художнього твору); *практичні* (порівняння з іншими творами); *творчі* (демонстрація окремих уривків з творів, практика перекладу творів); *проблемно-пошукові* (створення проблемних ситуацій під час літературних занять); м*етоди самостійного* сприйняття й усвідомлення літературного твору.

В роботі з підлітками застосовувались літературні ігри, що інтегрували ігрову, пізнавальну, розвиваючу, виховну та рекреаційну функції і впливали на емоційну сферу підлітків, а також сприяли формуванню інтересу до зарубіжної літератури: *рольові* – залучення підлітків до ігрових ситуацій; *дискусійні* – аналіз, оцінювання ситуацій, подій, образів (позитивних, негативних), вироблення відношення до них; *сюжетні* - розігрування сценок за літературними творами, відповідно до вікових особливостей підлітків; *ілюстративні* – аудіо- і відеоматеріали, мультимедійні матеріали про зарубіжних письменників.

У процесі формувального експерименту ряд літературних гуртків в загальноосвітніх школах та ліцеях впровадили запропоновану дисертантом програму „Клуб видатних авторів" з формування інтересу підлітків 5-9 класів до зарубіжної літератури. У роботі „Клубу", враховуючи вікові особливості підлітків, використовувались різні прийоми інтерактивного спілкування (коментоване і виразне читання, евристична бесіда та інші) за творами російських та зарубіжних письменників різних історичних періодів (VI ст. до н.е., кінець XVI ст., XVII ст., кінець XVIII ст., XIX ст., початок XX ст.), а також матеріали з літературознавства, історії, аудіо-, відеоматеріали і мультимедійні матеріали. Так, з підлітками *п'ятого класу* за мотивами літературних казок, зокрема казок О.Пушкіна, проведено клуб веселих та кмітливих (створення ігрових ситуацій, знання змісту, ігри за російськими прислів'ями та приказками, виразне читання поеми О.Пушкіна „Руслан і Людмила" - прийом „учень-учневі" на першому етапі підготовки до сприйняття художнього твору). Все це сприяло емоційності, підвищеній яскравості, багатству асоціацій, конкретності і безпосередності сприйняття художніх творів та розумінню символіки художнього тексту. У *шостому класі,* за допомогою відповідних форм роботи, використано літературні твори, які розвивали

наочно-образну форму мислення, творче уявлення підлітків, були своєрідним засобом психорозвантаження (байки Езопа, Ж.Лафонтена, І. Крилова) та застосовувались інтерактивні прийоми: „коло думок", „робота парами", „мікрофон", „асоціативний кущ", конкурс на створення власної байки чи інсценізацію улюбленої байки, конкурс на кращого читця, кращу ілюстрацію до байки, пантоміму і т.п. У *сьомому класі* було проведено прес-конференцію засідання клубу любителів детективу за творами Е.По та А.Дойля з елементами коментованого читання та евристичної бесіди. Це сприяло не пошуку високих ідеалів і поривань, не порівнянню з супер-героями детективів, бойовиків і фантастик, а формуванню аналітичного, логічного та оцінного мислення, прийомів художньо-образного зображення для інтелектуального, особистісного розвитку підлітка. З підлітками *восьмих-дев'ятих класів* проводились літературні вікторини, анкетування та майстер-клас «перекладач» за творами класиків („Гамлет" та сонети В.Шекспіра, „Борис Годунов", „Дубровський", „Євгеній Онєгін" О.Пушкіна, „Мертві душі" М.Гоголя, „Герой нашого часу" М.Лермонтова та ін.), що вимагало усвідомлення, осмислення, переосмислення особистого досвіду на основі прочитаного, тобто вихід за межі тексту, розуміння підтексту, органічної цілісності емоційного і інтелектуального.

Під час експерименту було здійснено два замірювання (на початку та в кінці експерименту). Дані вимірювання свідчать, що найсуттєвіші зміни відбувалися на низькому та високому рівнях. Динаміку змінювання рівнів сформованості інтересу підлітків до зарубіжної літератури в контрольній та експериментальній групах відображено в таблиці.

Зіставлення даних експериментальних та контрольних груп (у відсотках) дозволяє дійти висновку, що на початковому етапі експерименту рівні сформованості інтересу підлітків були майже ідентичні.

Порівняльний аналіз результатів першого і завершального етапів експериментально-дослідної роботи виявив позитивні зміни у рівнях сформованості інтересу підлітків до зарубіжної літератури.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця рівнів сформованості інтересу підлітків до зарубіжної літератури

Зріз	Група	Відносна кількість підлітків за рівнями							
		Високий		Достатній		Середній		Низький	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Початковий	ЕГ 1	1	5,88	5	29,41	9	52,94	2	11,77
	ЕГ 2	1	5,88	4	23,53	9	52,94	3	17,65
	КГ 1	1	5,88	6	35,29	8	47,06	2	11,77
	КГ 2	1	5,88	5	29,41	8	47,06	3	17,65
Заключний	ЕГ 1	8	47,06	6	35,29	3	17,65	0	0
	ЕГ 2	9	52,94	6	35,29	2	11,77	0	0
	КГ 1	2	11,77	7	41,18	7	41,18	1	5,88
	КГ 2	2	11,77	6	35,29	7	41,18	2	11,77

Так, наприкінці експерименту суттєво знизилися низький (ЕГ1- на 11,77%, ЕГ2 – на 17,65%) та середній (ЕГ1 – на 35,29%, ЕГ2 - на 41,17%) рівні. Натомість зросла кількість підлітків високого рівня (ЕГ1 – на 41,18%, ЕГ2 – на 47,06%). У той же час в контрольних групах високий рівень зріс тільки на 5,89%.

Результати експериментальної діяльності підтвердили ефективність запропонованої методики формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури в умовах дозвілля.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі теоретичних узагальнень та аналізу емпіричного матеріалу запропоновано нове розв'язання наукової і практичної *проблеми*, що полягає в необхідності розв'язання протиріч між зростаючими вимогами до використання загальноосвітньої підготовки підлітків і усталеною навчально-виховною практикою; між необхідністю формувати інтерес підлітків до зарубіжної літератури та недостатністю науково-методичних засад технології реалізації цього процесу.

1. Аналіз наукових праць з досліджуваної теми дозволив стверджувати, що проблема формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури є складовою цілісного процесу духовного розвитку особистості, її інтересів, потреб та ідеалів. Це дозволило сформулювати ряд важливих наукових підходів: у процесі дослідження було виявлено особистісний та соціальний вектори. Перший орієнтує на формування установок особистості, на її літературно-естетичний розвиток в родині; другий – на переосмислення та розуміння змісту літературних творів, їх оцінювання в умовах культурно-дозвіллєвої діяльності. Формування стійких інтересів є необхідною умовою літературного розвитку підлітків, їх читацької культури. Оскільки стійкі інтереси формуються у процесі діяльності, педагогічним завданням є створення таких умов, за яких така діяльність була б привабливою для дитини, відповідала б віковим особливостям, була емоційно забарвленою. Тому в організації культурно-дозвіллєвих заходів головними мають бути пізнавальна, розвивальна, розважальна та рекреаційна види діяльності підлітків.

2. Уточнення ключових понять „літературно-художній інтерес" та „інтерес підлітків до зарубіжної літератури", які виступають показниками літературно-художнього розвитку підлітків, визначають його особливості, що полягають в наявності стійких читацьких потреб, здатності насолоджуватися літературним твором, мислити й відчувати відповідно до цього виду мистецтва, вміння оцінювати твір; „культурно-дозвіллєва діяльність" - особливий різновид культуротворчого процесу, спрямованого на створення сприятливих умов для подальшого культурного розвитку підлітків в умовах вільного часу, їх літературної соціалізації, на задоволення духовних запитів, потреб та інтересів, залучення дітей до культуротворчого процесу соціальної та художньої творчості; „дозвілля" - простір духовного розвитку підлітків.

3. Аналіз діяльності літературних об'єднань, підліткових літературних гуртків та шкільних театрів дозволив визначити, що прийоми театралізації

літературних творів та їх інсценізації більш ефективні для виявлення динаміки виховного процесу, його результативного коригування з метою розробки ефективних культурно-дозвіллєвих технологій та задоволення духовно-творчих потреб підлітків.

4. У процесі наукового дослідження дисертантом розроблено основні критерії (*мотиваційно-вольовий, аналітичний, ціннісно-орієнтаційний, операційний*) та показники діагностування стану попередньої та завершальної сформованості інтересу підлітків до зарубіжної літератури: наявність у дітей бажання читати твори зарубіжних авторів, знати творчість окремих письменників, сформованість ціннісних критеріїв оцінювання літературних творів, бажання брати участь у творчих заходах літературно-мистецького спрямування (в інсценізаціях літературних творів, в діяльності літературних об'єднань, шкільних театрів тощо).

Застосування основних критеріїв допомогло виявити рівні сформованості літературно-художнього інтересу підлітків до зарубіжної літератури (низький, середній, достатній та високий), динаміку цього процесу, а також результативно коригувати його, задовольняти духовно-творчі потреби підлітків на кожному етапі, визначати й апробовувати ефективні та результативні культурно-дозвіллєві технології.

5. Соціально-педагогічна програма передбачала створення педагогічних *умов* для проведення культурно-дозвіллєвих заходів, які сприяли б ефективності формування літературно-художнього інтересу підлітків до повноцінного сприйняття літературного твору, а саме:

- врахування інтересу під час створення умов для участі підлітків у дозвіллєвих заходах на засадах задоволення їх творчих запитів, потреб та інтересів;
- збагачення змісту дозвіллєвих заходів;
- стимулювання інтелектуально-творчої ініціативи та участі підлітків у підготовці та проведенні літературно-мистецьких культурно-дозвіллєвих заходів (в обговоренні творів, підготовці літературних композицій, проведенні літературних вечорів, турнірів, конкурсів, вікторин, творчих зустрічей з письменниками тощо);
- використання педагогічних впливів і чинників соціально орієнтованого і міжособистісного спілкування підлітків на основі їх спільних інтересів та уподобань;
- комплексне використання культурно-дозвіллєвих форм (театралізація літературних творів, інсценізація у шкільному театрі одноактівок чи фрагментів за мотивами кращих (улюблених) творів зарубіжної літератури, застосування сучасних технологій наочності та інші).

6. За результатами дослідження дисертантом розроблено й експериментально перевірено соціально-педагогічну програму формування літературно-художнього інтересу підлітків до зарубіжної літератури в умовах дозвілля. В ній викладено зміст, форми і методи навчально-виховної діяльності підлітків. Програма передбачає комплекс заходів і форм педагогічного впливу на становлення й розвиток творчої особистості підлітків засобами зарубіжної літератури, а саме: *масових*

форм (тематичні вечори, творчі зустрічі з діячами літератури, літературні турніри та вікторини, постановки спектаклів за мотивами літературного твору тощо), *групових форм* (засідання літературних об'єднань, ініціативних клубів, занять студій і гуртків) та *індивідуальних форм* (бесіди, консультації, пояснення тощо). Врахування особливостей культурно-дозвіллєвої діяльності дозволило підвищити ефективність запропонованої методики, що виявилося в поглибленні інтересу підлітків до творів зарубіжних авторів, у збагаченні ціннісних орієнтацій і творчої спрямованості особистості, її загального інтелектуального розвитку та толерантного ставлення до світової культурної спадщини, літературної зокрема.

Здобуті позитивні результати дозволили рекомендувати цю програму для широкого впровадження в навчально-виховну роботу як один із можливих підходів до цілеспрямованого формування літературно-художнього інтересу підлітків до зарубіжної літератури. Впровадження таких соціально-педагогічних програм сприятиме врахуванню особливостей освітньо-культурного простору міста, регіону як чинника культуротворчого процесу, розробці та розповсюдженню науково-методичних матеріалів, рекомендацій для використання виховних особливостей та можливостей культурно-дозвіллєвої діяльності.

Дане дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї теми. Подальшої наукової розробки вимагають питання літературної соціалізації підлітків засобами зарубіжної літератури, потреби і мотиви, що задовольняються у процесі читання зарубіжної літератури, організація діяльності підліткових літературних об'єднань, вплив художньої літератури на розвиток творчих здібностей дітей, на формування літературно-художнього інтересу до неї.

Основні результати дисертаційного дослідження викладено у таких **публікаціях** автора, з них 3 - у фахових виданнях:

1. Оленіна Г.О. Розвиток інтересу учнів до зарубіжної літератури як психолого-педагогічна проблема // Рідна школа. – 2005. – № 6. – С. 18-21.

2. Оленіна Г.О. Виховання підлітків засобами літератури в позанавчальній роботі // Рідна школа. – 2006. – № 9. – С. 31-34.

3. Оленіна Г.О. Розвиток інтересу підлітків до зарубіжної літератури: стан та проблеми // Вісник Книжкової Палати. – 2006. – № 7. – С. 44-47.

4. Оленіна Г.О. Формування інтересу підлітків до художньої літератури засобами культурно-дозвіллєвої діяльності // Зб. матеріалів Всеукр.наук.-практ. конф., Київ, 22-23 жовтня 2004 р. – К., 2004. – С.34-37.

5. Оленіна Г.О. Деякі проблеми розвитку читацьких інтересів підлітків до зарубіжної літератури засобами культурно-дозвіллєвої діяльності // Зб. матеріалів Всеукр.наук.- практ.конф., Київ, 12-13 травня 2005 р. – К., 2005. – Ч.І. – С.266-269.

6. Оленіна Г.О. Зарубіжна література як вид мистецтва та її вплив на формування самосвідомості підлітків // Зб. матеріалів Всеукр.наук.- практ.конф., Київ, 22-23 грудня 2005 р.- К.: ДАКККіМ, 2005. – Ч. ІІ. – С.259-267.

7. Оленіна Г.О. Літературний розвиток підлітків засобами позашкільної роботи // Зб. матеріалів Міжнар.наук.- практ.конф., Київ, 25-26 травня 2006 р. – К.: ДАКККіМ, 2006. – Ч.ІІ. – С.59-62.

8. Оленіна Г.О. Організація дозвілля підлітків засобами зарубіжної літератури // Зб.матеріалів Міжнар.наук.-практ.конф., Київ, 3-4 березня 2007 р. – К.: 2007. – Ч.ІІ. – С.107-109.

АНОТАЦІЯ

Оленіна Ганна Олегівна. Соціально-педагогічні засади формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури в умовах дозвілля. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 - соціальна педагогіка. – Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ, 2008.

В дисертації розглядається проблема формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури в умовах дозвілля. Здійснено аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми, визначено шляхи її розв'язання, обґрунтовано педагогічні умови, принципи проектування та технологію розробки і впровадження соціально-педагогічної програми з формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури в умовах дозвілля.

Розроблено, експериментально апробовано і впроваджено в роботу культурно-дозвіллєвих закладів соціально-педагогічну програму з формування інтересу підлітків до зарубіжної літератури, визначено її ефективність.

Доведено важливість здобутих даних для подальшого розвитку соціально-педагогічної науки, теорії і практики культурно-дозвіллєвої діяльності.

Ключові слова: літературно-художній інтерес, читацький інтерес, інтерес до зарубіжної літератури, підлітки, дозвілля.

АННОТАЦИЯ

Оленина Анна Олеговна. Социально-педагогические основы формирования интереса подростков к зарубежной литературе в условиях досуга. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05-социальная педагогика. – Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев, 2008.

В диссертации рассматривается проблема формирования интереса подростков к зарубежной литературе в условиях досуга. Раскрывается многоаспектность проблемы, основные направления ее исследования, разграничиваются ситуативный и устойчивый интересы, определяются личностный и социальный векторы и отмечается, что в организации досуга подростков главными являются познавательная, развивающая и рекреационная функции. Доказано, что формирование устойчивых интересов является необходимым условием литературного развития подростков.

В процессе исследования было проанализировано педагогическую документацию с целью изучения опыта работы школ и организацию литературной деятельности подростков в условиях досуга.

На этапе констатирующего эксперимента было проведено анкетирование, с целью выяснения уровня сформированности интереса подростков к зарубежной литературе.

Проанализирована научная литература по проблеме исследования, разработаны принципы проектирования программы, определены пути разрешения данной проблемы в условиях досуга, разработаны педагогические условия и создана технология разработки и внедрения социально-педагогической программы по формированию интереса подростков к зарубежной литературе. Доказано, что такая программа должна основываться на принципах последовательности, наглядности, поэтапности, интерактивности, комплексности, интегрированности, а также учитывать возрастные особенности подростков.

Выявлены препятствия на пути к решению данной проблемы: преобладание устаревших форм работы, направленных на формирование интереса подростков на уроках зарубежной литературы и во внеклассных формах досуговой деятельности; нежелание подростков участвовать в этой литературной деятельности; практическое отсутствие заинтересованности родителей в совместной работе над решением проблемы интереса; низкая культура семейного чтения. Доказано, что культурно-досуговая деятельность должна быть направлена на преодоление названных препятствий. Диссертантом предложена социально-педагогическая программа мероприятий, направленных на формирование интереса подростков к зарубежной литературе в условиях досуга, предусматривающая литературно-творческое развитие подростков в процессе ознакомления их с особенностями, жанрами, стилями литературного творчества, непосредственное участие детей в литературно-творческом процессе и развитие творческих качеств при исполнении ролей в инсценизациях литературно-художественных произведений и при выразительном чтении стихотворных текстов.

Диссертант убежден, что предложенная программа должна основываться на соответствующих целевых установках. Доказано, что ее эффективность может быть достигнута путем создания педагогических условий: использование массовых и групповых форм культурно-досуговой деятельности (игровых, зрелищных, дискуссионных и театрализованных), литературных вечеров и встреч с деятелями литературы и искусства, викторин, литературных и художественных турниров, аукционов; интеграция воспитательного влияния семьи, школы, учреждений культуры и досуга; добровольное участие подростков в программе культурно-досуговых мероприятий; соответствие программы возрастным нормам, удовлетворение культурных запросов, потребностей и интересов подростков; повышение коммуникативной культуры и компетентности преподавателей в вопросах, связанных с литературным творчеством.

Представлены три этапа внедрения программы, предусматривающие работу как с подростками, так и с их родителями и педагогами (подготовительный, эмоционально-образного мышления подростк[illegible]-творческий).

Программа включает различные литературные игры (ролевые, дискуссионные, сюжетные, иллюстративные), которые оказывают влияние на эмоциональную сферу подростков и объединяют игровую, воспитательную и развивающую функции, а также формы культурно-досуговой деятельности (устные, практические, творческие, проблемно-поисковые), которые способствуют формированию интереса подростков к зарубежной литературе.

В научном исследовании использованы общенаучные и педагогические методы, определены критерии и показатели, с помощью которых охарактеризованы уровни диагностирования и выявления динамики формирования интереса подростков к зарубежной литературе, позволяющие эффективно корректировать этот процесс на каждом этапе развития литературно-художественных интересов подростков. Программа внедрена в практику культурно-досуговых учреждений с целью формирования интереса подростков к зарубежной литературе.

В диссертации определены перспективы дальнейшего использования данной тематики в таких направлениях: построение комплексной программы по формированию интереса подростков к зарубежной литературе с учетом возрастных особенностей подростков; построение региональных педагогических программ данной направленности, разработка соответствующей системы методического обеспечения культурно-досуговой деятельности.

Результативность предложенной автором методики выразилась в позитивной динамике развития литературно-художественных интересов подростков, в творческой направленности их при изучении литературы, в развитии их ценностных художественных ориентаций, т.е. тех составляющих, которые определяют уровень сформированности интереса подростков к зарубежной литературе.

Доказана важность полученных данных для дальнейшего развития социально-педагогической науки, теории и практики культурно-досуговой деятельности.

Ключевые слова: литературно-художественный интерес, читательский интерес, интерес к зарубежной литературе, подростки, досуг.

ANNOTATION

Olenina Ann O. The social and teaching basis of forming of teenagers' interest to foreign literature while their leisure .- Manuscript.

The dissertation on competing the scientific degree of the candidate of pedagogical sciences by speciality 13.00.05 – the social education science.- Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, 2008.

The work is inspecting the problem of forming of teenagers' interest to foreign literature while their leisure. The dissertation suggests the theoretical analysis of scientific literature on the issue researched. It gives principles of planning program. It determines ways to resolve this problem under teenagers' cultural and leisure activity. The dissertation defines pedagogical conditions, creates technology groundwork and introduces teaching program for forming of teenagers' interest to foreign literature while their leisure.

The program of forming of teenagers' interest to foreign literature is developed, experimentally approved and introduced into practice of cultural and leisure establishments. Its effectiveness has been determined.

Importance of data for further development of social and pedagogical science, theory and practice of cultural and leisure activity have been proved.

Key words: literary and artistic interest, readers' interest, the interest to foreign literature, teenagers', leisure.